Ramūnas Šmigelskas,
Ignas Sadauskas

J. Basanavičiaus gatvė 15

2014 m. balandžio–gegužės mėnesiais KPA atliko detaliuosius archeologinius tyrimus sklype J. Basanavičiaus g. 15, Vilniuje, suprojektuotos požeminės automobilių stovėjimo aikštelės vietoje. Tirta vieta patenka į Vilniaus senojo miesto vietos su priemiesčiais (UK 25504) ir Vilniaus miesto istorinės dalies, vadinamos Naujamiesčiu (UK 33653), teritoriją.

Šis sklypas yra buvusio istorinio priemiesčio už Trakų vartų (vėliau žinomo kaip Didžioji Pohulianka) dalis. XVII–XVIII a. aplinkinė teritorija buvo menkai urbanizuota, priemiestyje vyravo nenuolatinis, atsitiktinis gatvių tinklas, tankiau užstatyta buvo tik teritorijos dalis iš karto už Trakų vartų (dabartinė J. Basanavičiaus gatvės pradžia). Tuo metu čia suformuoti sklypai su retu mūriniu ir mediniu užstatymu bei sodais ir daržais priklausė evangelikų reformatų bendruomenei. XVIII a. pabaigoje – XIX a. viduryje dabartinė J. Basanavičiaus g. 15 sklypo vieta ir aplinkinė teritorija priklausė Šv. Dvasios vienuolyno dominikonams. Priemiesčio vaizdas kardinaliai pradėjo keistis realizuojant 1875 m. Vilniaus miesto plėtros planą. XIX–XX a. sandūroje šioje teritorijoje suformuotas dabartinis mūrinis užstatymas ir išplanavimas. Dabar J. Basanavičiaus g. 15 sklype esantis pastatas (UK 15879) pastatytas 1896–1897 m.

Vienas iš šio straipsnio autorių 2013 m. sausio mėnesį atliko žvalgomuosius tyrimus J. Basanavičiaus g. 15 sklype stovinčio pastato pirmo aukšto viduje. Jų metu ištirti 5 šurfai, iš viso 5,56 m^2 plotas. Tyrimų metu fiksuotas 1,1–2,6 m storio pastato statybos ir gyvavimo laikotarpiu datuojamas kultūrinis sluoksnis. Taip pat sklypo kieme vykdyti žvalgymai, kurių metu betoninio atitvaro demontavimo darbų vietose žvalgytas 10 m^2 plotas (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 674). Tų pačių metų gegužės–rugsėjo mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai suprojektuotos požeminės automobilių stovėjimo aikštelės vietoje sklypo kieme. Jų metu ištirti 7 šurfai – iš viso 10 m^2 plotas. Tyrimų metu fiksuotas 1,9–3,55 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio apatiniai horizontai datuoti XVI a. II puse – XVIII a. Šurfuose 4 ir 6 po asfaltu atidengti XX a. I pusės kiemo grindinio fragmentai. Žvalgymų metu pastato pamatų pavedimo, hidroizoliavimo ir lietaus nuotekynės tvarkymo darbų vietose, taip pat nukasant sklypo viršutinius archeologiškai nevertingus kultūrinio sluoksnio horizontus iki 1 m gylio, atliekant minimos stovėjimo aikštelės polių gręžimo darbus bei vykdant žemės kasimo darbus buitinių nuotekų tinklų avarijos likvidavimo darbų vietose iš viso žvalgytas bendras 437 m^2 plotas. Žvalgytuose plotuose aptikta XVII–XX a. datuojamų radinių bei XIX a. pabaiga datuojamų mūro fragmentų (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 378–380).

2014 m. detaliųjų tyrimų metu suprojektuotos požeminės automobilių stovėjimo aikštelės vietoje minimo sklypo kieme ištirtos 6 įvairaus dydžio perkasos – iš viso 292 m^2 plotas. Tyrimų metu fiksuotas 0,05–3,05 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XVI–XXI a. pradžią. Taip pat nustatyta, kad numatytų statybos darbų vietoje intensyviausias kultūrinis sluoksnis buvo jos ŠV ir R dalyse, o apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai susiformavo XVI–XVIII a. Tačiau kai kuriose tirtų plotų vietose šie horizontai suardyti XIX a. pabaigoje niveliuojant šio sklypo paviršių, tuo pat metu vykdant šiuo metu restauruojamo pastato statybos darbus, XX a. II pusėje sklypo

kieme nutiesus inžinerinius tinklus ir 2013 m. buitinių nuotekų avarijos likvidavimo darbų metu. Atlikus tyrimus nustatyta, kad apatinis neintensyvus pilko ir tamsiai rudo smėlio tarpsluoksnių horizontas, datuojamas XVI–XVII a. I puse, yra buvęs pirminis žemės paviršius, kuriame vykdyta tik neintensyvi agrarinio pobūdžio veikla. Virš jo susiformavo juodos žemės su smėlio intarpais sluoksnis, datuojamas XVII a. II puse – XVIII a., kuriame vykdyta intensyvesnė agrarinio pobūdžio veikla, galbūt daržininkystė. Virš šių sluoksnių tirtas storas supiltinės kilmės juodos žemės su įvairialaikėmis griuvenomis horizontas, kuriame aptikta itin daug XVI–XIX a. datuojamų archeologinių radinių. Šio sluoksnio gruntas į tiriamą teritoriją galbūt atvežtas iš Vilniaus senamiesčio ir šioje vietovėje paskleistas XIX a. pabaigoje, siekiant suformuoti dabartinio sklypo paviršių statant pastatą. Šie darbai galbūt vykdyti ir atsižvelgiant į 1875 m. Vilniaus miesto plėtros plano darbų realizavimą. Viršutiniai sluoksniai spėjo susiformuoti 2013–2014 m. žiemą, sklypo kiemą intensyviai naudojant kaip statybvietės medžiagų sandėliavimo vietą.

Tyrimų metu perkasose 1 ir 2 atidengta 2,57x2,48 m dydžio medinėmis lentomis išklota ūkinė duobė, kuri naudota sklype esančio pastato statybos metu XIX a. pabaigoje. Perkasoje 5 šalia restauruojamo pastato Š sienos erkerio atidengtas 5,49x2,99 m dydžio nuotekų surinkimo *rezervuaras* (latrina) (1 pav.), datuojamas pastato statybos laikotarpiu, t. y. XIX a. pabaiga.

Tyrimų metu surinkta didelė archeologinių radinių kolekcija – tai XVI–XIX a. buitinės kera-

1 pav. Nuotekų surinkimo rezervuaras. I. Sadausko nuotr.

Fig. 1. The sewage collection tank.

2 pav. Žaislo ar figūrėlės fragmentas. I. Sadausko nuotr.
Fig. 2. A fragment of a toy or figurine.

mikos šukės, stiklo ir metalo dirbiniai, XVI–XVIII a. neglazūruotų bei dengtų įvairiaspalve glazūra dubeninių, karnizinių, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentai, XVII a. olandiškų pypkių kakleliai, XVIII a. II pusės – XIX a. I pusės molinių pypkių fragmentai, XVII a. būdingo dantų šepetėlio dalis ir iš elnio rago pagaminto žaislo ar galbūt figūrėlės (?) fragmentas (2 pav.). Taip pat tyrimų metu rastos 6 monetos – Rusijos caro Nikolajaus I 2 kapeikos (1841 m.), Jono Kazimiero Vazos lenkiški ir lietuviški šilingai (1661–1663 m.), Livonijos Kristinos šilingo klastotė (1660 m.) ir galbūt XVI a. denaras (?). Iš viso suinventorinti 3552 archeologiniai radiniai, kurie perduoti LNM.

J. Basanavičiaus St. 15

In 2014, six trenches (a total of 292 m^2) were excavated on the plot at the site of a planned underground carpark at J. Basanavičiaus St. 15. A 0.05–3.05 m thick cultural layer dating to the 16th – early 21st century was recorded during the excavation. It was determined that the lower horizons of the cultural layer had formed during the 16th–18th centuries. An abundant collection of diverse 16th–19th-century household pottery, glass artefacts, and metal artefacts was assembled during the excavation as well as fragments of 16th–18th-century stove tiles, glazed in various colours and unglazed, pieces of 17th-century Dutch kaolin pipes, fragments of clay pipes from the second half of the 18th – first half of the 19th century, part of a toothbrush characteristic of the 17th century, and a fragment of a toy or perhaps a figurine ? made of deer antler (Fig. 2). Six 16th–19th-century coins were also found. Two structures from 19th century (Fig. 1) discovered in investigated territory.

Robertas Žukovskis

Tyrimai L. Stuokos-Gucevičiaus gatvėje 7 / Odminių gatvėje 8

2014 m. rugpjūčio–gruodžio mėnesiais APC atliko detaliuosius tyrinėjimus Vilniuje, A. Stuokos-Gucevičiaus g. 7 / Odminių g. 8 (tyrimų užsakovas – UAB „Zovita“). Sklypas yra Vilniaus senamiesčio 11 kvartale (buvusi posesija 813), kurį riboja L. Stuokos-Gucevičiaus, Odminių ir Totorių gatvės. Pagal F. Getkanto planą, šios gatvės susiformavo XVII a. Tikėtina, jog pirmasis medinis užstatymas šiame sklype buvo apie XVI a. pabaigą – XVII a. Dėl nestabilaus grunto ir didelės drėgmės kvartale kūrėsi vien tik miesto amatininkai – odininkai, kurių darbui reikėjo daug vandens. XVIII a. sklypas priklausė Vilniaus vyskupo jurisdikai. 1780–1781 m. sklypas perėjo į odminio J. Vrublevskio nuosavybę. 1790 m. sklype stovėjo du namai – mūrinis ir medinis.

Iki XIX a. pabaigos Odminių gatvės aplinkoje besiformavęs miesto kvartalas vadintas vienu prasčiausių (priskirtas III kategorijai). XIX a. pradėtas Kačergos (Vingrio) upelio kana-